

Наука під час війни

Олександр Ключев *

* Д-р юрид. наук, професор, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8722-4781>

DOI: 10.32353/khrife.1.2022.01 УДК 001.89:343.98
Надійшло 21.03.2022 / Прийнято до друку 21.03.2022 /
Доступно онлайн 31.03.2022

Черговий, 26-й випуск збірника наукових праць «Теорія та практика судової експертизи і криміналістики» редакційна колегія підготувала до друку у складних умовах російської агресії проти України. Саме тому цей випуск є особливим! Навіть коли науковці й судові експерти, як і всі українці, опинилися у складних умовах воєнного стану, а місто Харків, у якому ми розташовані, від першого дня війни й донині потерпає від авіаційних бомбардувань, артилерійських обстрілів і ракетних ударів, редакція приймала до розгляду й опрацьовувала авторські матеріали як з України, так і з іноземних держав. Ми вважаємо таку активність наших партнерів потужним меседжем підтримки та підтвердженням того, що розвиткові науки не здатні завадити жодні катаклізми та війни!

Цієї лихої для нашої країни години ми вдячні всьому світові за сприяння установам України в галузі здійснення судово-експертної діяльності й за дієві вчинки з осуду військової агресії проти українського народу. Так, найбільша й найвпливовіша в Європі організація судово-експертних установ *ENFSI* ухвалила рішення про виключення російських установ зі свого складу. Цей факт є дуже вагомим і відвертим висловленням ставлення цивілізованого суспільства до імперських амбіцій російської федерації, що мріє позбавити Україну й увесь її народ Свободи та Незалежності. Не менш вагомим і важливим для нас є прагнення кожного з авторів цього випуску, попри скрутні обставини, розв'язати проблемні питання судової експертизи та криміналістики.

Починаючи з 24 лютого, уся українська нація (як і співробітники установ-співзасновниць збірника наукових праць «Теорія та практика судової експертизи і криміналістики» — Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» і Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого) щодня відчуває на собі всі негативні наслідки російської агресії. Станом на сьогодні у місті Харкові, де зареєстровано редакційну колегію збірника, пошкоджено понад 1400 будинків, більшість із-поміж яких — це багатопверхівки житлового фонду, промислові й адміністративні будівлі, інші об'єкти інфраструктури.

Щодня гине мирне населення — діти, жінки, люди похилого віку, адже артобстріли тривають безперервно з першого дня війни. У харківському воєнному календарі від самого початку переважають спекотні дні з десятками вибухів. Коли ж іноді обстріли дещо вщухають, то харків'яни навіть трішки заспокоюються та плекають надії на завершення активної фази бойових дій. Однак згодом обстріли поновлюються, частішають, добу за добою не даючи жителям спокою. У такому пеклі живе та працює наше славетне місто...

Проте місто-герой Харків, як і решта міст і містечок, селищ і хуторів, розташованих у зоні активних бойових дій, гідно тримає оборону!

Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» має відділення в містах Маріуполі, Краматорську та Северодонецьку, які ворог практично зрівняв із землею. Дісталось також Сумському регіону, де розташовано ще одне відділення нашої установи.

Дехто з наших співробітників унаслідок бомбардувань утратив своє жит-

ло, дехто й досі мешкає в районах міста, по яким ворог підступно завдає артилерійських і ракетних ударів. У таких скрутних обставинах найперше, безумовно, — це врятувати людей. Саме на спасіння їх і їхніх родин керівництво Центру спрямувало організаційні заходи з евакуації на початку війни. Сьогодні багато наших працівників виїхало до більш безпечних місць, деякі перебувають за кордоном. Однак, дехто працює і в Харкові — дистанційно (здебільшого науковці), продовжуючи науково-дослідну роботу над теоретичним і дослідницьким доробками для оприлюднення в наукових виданнях.

Через складні умови війни, одночасно з потребою рятувати людські життя, виникла потреба забезпечити й унікальне обладнання та раритети, якими відомі бібліотечний і музейний фонди Центру. Тож найцінніше оснащення й устаткування вивезли до інших регіонів країни, а третій в Європі пам'ятник криміналістові — Миколі Бокаріусу — обклали лантухами з піском. Також наші співробітники доправляють гуманітарну допомогу тим, хто її потребує, захищають наші Свободу й Суверенитет у лавах Збройних сил та в органах територіальної оборони, беруть участь у благодійних заходах — тобто докладають усіх можливих і неможливих зусиль заради перемоги.

Через виклики воєнного часу виникла необхідність розслідувати військові злочини, скоєні країною-агресоркою, тому гостро постало питання належного рівня експертного забезпечення правосуддя в умовах війни, що безпосередньо пов'язано із підвищенням ефективності як огляду місця події, так і з подальшим проведенням судових експертиз — ідентифікацією тіл загиблих (експертиза ДНК), дослідженням об'єктів, вилучених на розмінованих територіях,

ділянок місцевості, що зазнали артобстрілів і бомбардувань, розв'язанням проблемних питань щодо обрахування матеріальної шкоди та збитків, завданих юридичним і фізичним особам за наслідками масштабних пошкоджень та руйнувань об'єктів рухомого й нерухомого майна, шкоди немайнового характеру, а також експертними дослідженнями за наслідками використання загарбниками хімічної зброї, зазначеної в Конвенції про заборону розробки, виробництва, накопичення, застосування хімічної зброї та про її знищення, тощо.

Нові виклики й завдання зумовили необхідність застосування новітніх методів і підходів для ефективної протидії воєнним злочинам, зокрема — потребу швидкого розвитку продуктивної системи експертного забезпечення правосуддя на стадіях досудового розслідування та подальшого судового розгляду.

Досягнення поставленої мети передусім передбачає належні матеріально-технічні складові й безпечні умови праці судового експерта як під час огляду місця події, так і в процесі проведення судово-експертних і наукових досліджень.

Зрештою, реалії війни потребують від судових експертів та науковців іще більшої ефективності, іще більшої згуртованості на шляху розв'язання криміналістичних завдань і експертного забезпечення правосуддя. Періодичне фахове видання — збірник наукових праць «Теорія та практика судової експертизи і криміналістики» — є одним із наріжних каменів у фундаменті ефективності та згуртованості.

Редакційна колегія збірника ретельно опрацювала всі подані до оприлюднення статті, доклавши максимальних зусиль для видання друком якісного продукту з неухильним дотриманням міжнародних принципів і стандартів.

Традиційно зазначимо, що наш збірник індексовано в *Google Scholar*, міжнародних реферативних базах даних *Academic Scientific Journals Indexing*, *Central and Eastern European Online Library (CEEOL)*, *CiteFactor* (який забезпечує індексацію провідних міжнародних журналів і праць та надає авторам інформацію про міжнародний імпаکت-фактор журналів, наукові матеріали й актуальні наукові події), *CORE*, *Crossref*, *Erih Plus*, *Index Copernicus International*, *International Scientific Indexing (ISI)*, *Polska Bibliografia Naukowa*, *RefSeek*, *ResearchBib*, *WorldCat*, на сайті реєстратора цифрових ідентифікаторів DOI. Також подано заявки до *African Quality Centre for Journals*, *AgEcon*, *Bielefeld Academic Search Engine (BASE)*, *Directory of Open Access Scholarly Resources (ROAD)*, *Directory of Research Journals Indexing (DRJI)*, *Eurasian Scientific Journal Index (ESJI)*.

Повнотекстові мережеві версії видання розміщено в інтернеті на платформах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, бібліотек судово-експертних установ Міністерства юстиції України, закладів вищої освіти Міністерства внутрішніх справ України та ін.

Варто нагадати, що збірник наукових праць «Теорія та практика судової експертизи і криміналістики» виходить друком паралельними випусками українською й англійською мовами (поширюється серед іноземних науковців і судово-експертних установ — партнерів Центру).

Традиційною також є тематична спрямованість видання — висвітлення сучасних теоретико-прикладних проблем криміналістики та проведення різних видів судових експертиз, дослідження питань правничої освіти, підготовки кадрів судових експертів і науковців вищої кваліфікації, застосування спеціальних знань у судочинстві.

За структурою збірник наукових праць містить два розділи: дослідницькі роботи й наукові нотатки. Розділ із дослідницькими роботами відкриває стаття кандидата юридичних наук, заслуженого юриста України *Наталії Ткаченко* та кандидата юридичних наук, доцента *Вікторії Алексєйчук* «Моделі системи інституцій судової експертизи в Україні (переваги та ризики)», привертаючи увагу до вибору моделі, закладеної в проєкті закону України «Про судово-експертну діяльність». Авторки вважають, що така модель має бути вельми виваженою не лише з позицій переваг, а й щодо тяжкості можливих негативних наслідків і ризиків, які можуть загрожувати належному функціонуванню судово-експертної галузі загалом. Важливим для процесу реформування системи інституцій судової експертизи є неухильна відповідність процесуальному законодавству (надання сторонам можливості збирати й подавати до суду докази, визначення й дотримання процесуальних строків тощо), а також окреслення повноважень органу, покликаного формувати єдину державну політику в цій сфері. Дослідниці вважають доцільним запровадити в Україні змішану модель системи інституцій судової експертизи.

Матеріал колеги з Литви, доктора права, доцента *Габрієле Юодкайтє-Гранскієнє*, та українського науковця, кандидата юридичних наук *Михайла Фролова* присвячено актуальній тематиці законодавства про судово-експертну діяльність. Дослідники презентують порівняльний огляд законопроектів, поданих до Верховної Ради України та зареєстрованих під час 6-ї сесії IX скликання, і аналізують основні термінологічні та правові особливості регламентування судово-експертної діяльності, статусу її учасників. На окрему увагу заслугову-

ють наведені науковцями обґрунтовані пропозиції щодо врегулювання судово-експертних правовідносин.

Фундаментальна праця доктора ветеринарних наук, професора *Івана Яценка* присвячена стадіям експертного дослідження та їх застосуванню у судово-ветеринарній експертизі трупів тварин. Стадійність такого експертного дослідження відображає не лише процедуру пізнання експертом властивостей об'єктів судово-ветеринарної експертизи, а й дає змогу простежити процес проведення експертизи й оцінити здобуті результати під час дослідження висновку експерта. Кожна стадія експертного дослідження трупів тварин виконує певні функції та забезпечує розв'язання проміжних завдань.

Авторки наступної статті «Особливості дослідження коротких рукописних записів, виконаних особами похилого та старечого віку», провідний судовий експерт ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» *Діана Гайдамакіна* та її колега з Литви *Раса Тамошюнайте*, розглядають теоретичні передумови почеркознавчого дослідження коротких рукописних записів, виконаних особами похилого та старечого віку; узагальнюють значний обсяг як експериментального масиву, так і експертної практики щодо особливостей дослідження названих почеркових об'єктів; групують виявлені почеркові ознаки, характерні для осіб похилого і старечого віку; докладно розкривають алгоритм послідовних дій експерта для розв'язання зазначеного питання.

Розділ наукових нотаток відкрито матеріалом співробітників Сумського відділення Центру — кандидата юридичних наук *Сергія Науменка* й *Володимира Бражника* — та експерта з Республіки Молдова *Іона Санду*, які розглядають у своїй статті проблематику досліджен-

ня експертом колісних транспортних засобів із газобалонним обладнанням. Автори наводять послідовність дій експерта в разі проведення технічного огляду досліджуваного колісного транспортного засобу, зауважують про необхідність враховувати наявність газобалонного обладнання під час визначення ринкової вартості транспортного засобу, а також вартості відновлювального ремонту й матеріального збитку, завданого власникові автомобіля.

Допис українських оцінювачів *Юрія Позднякова* та *Ігоря Братішка* стосується методичних засад проведення судово-економічних експертиз звітів з економічних вимірювань, виконуваних методами незалежного оцінювання вартості активів. Дослідники провели аналіз проблемних питань невизначеності результатів оцінювання на основі ймовірно-метрологічного підходу та ін. Вони також порівняли вимоги національних і міжнародних стандартів такого оцінювання.

У матеріалі «Автентифікація зображень на основі їх семантичної сегментації у нейронних мережах глибокого навчання з їх попереднім обробленням за методами фільтрації» кандидат технічних наук, доцент *Сергій Чорний*, завідувач сектору *Ольга Брендель* і експерт із Грузії *Давід Гратіашвілі* проаналізували ефективність структур нейромере-

жевих класифікаторів (зокрема, конволютивних нейронних мереж глибокого навчання) для оцінювання автентичності зображень за допомогою методів цифрового аналізу зображень, цифрового живопису та штучного інтелекту.

У наступній статті «Принципи судової економічної експертизи як теоретичне підґрунтя її проведення» за авторством кандидата економічних наук *Володимира Іванкова* запропоновано шляхи вдосконалення судової економічної експертизи, а саме: доповнення її новими етапами проведення (організаційним, функційним і результативним), що дасть змогу сформувати теоретичну платформу для подальшого нормативного регламентування процедур експертизи обліку та звітності.

Редакційна колегія видання висловлює щире вдячність авторам, які надали матеріали для оприлюднення, а також фахівцям, які взяли участь у його підготовці до друку, і запрошує всіх зацікавлених подати статті у чергові випуски.

Плідна взаємодія редакційної колегії й авторів є запорукою успішності подальшої роботи над новими випусками збірника наукових праць «Теорія та практика судової експертизи і криміналістики» та гарантією невинного наукового розвитку навіть в умовах війни.

Разом ми переможемо! Слава Україні!